

Khi đối đầu trở thành nghiệp lực: Từ xung đột Mỹ - Iran đến vòng luân hồi của quyền lực

ISSN: 2734-9195 14:10 19/03/2026

Phật giáo không đưa ra giải pháp chính trị cụ thể. Nhưng đưa ra một cảnh báo rất rõ: Không có xung đột nào kết thúc, nếu tâm thức tạo ra xung đột vẫn còn nguyên vẹn.

Lời tòa soạn

Thế giới đang chứng kiến những chuyển động địa chính trị phức tạp, trong đó quan hệ Mỹ - Iran tiếp tục là một điểm nóng khó lường.

Nhưng đằng sau xung đột quân sự, những toan tính chiến lược và các “lằn ranh đỏ” bị phá vỡ, còn có một câu hỏi sâu xa hơn: liệu những vòng xoáy đối đầu ấy có thể được nhìn nhận như một dạng “cộng nghiệp tập thể” của nhân loại?

Quan hệ **Mỹ - Iran** bước vào năm 2026 với những diễn biến được đánh giá là “nghiêm trọng nhất trong nhiều thập kỷ”, khi xung đột không còn dừng ở răn đe mà đã chuyển sang các hành động quân sự trực tiếp. Nhưng nếu chỉ nhìn bằng lăng kính địa chính trị, chúng ta sẽ thấy những gì đang diễn ra như một chuỗi sự kiện riêng lẻ.

Từ góc nhìn Phật học, đó không phải là những biến cố rời rạc, mà là một dòng nghiệp đang vận hành nơi lịch sử, quyền lực và tâm thức con người đan xen, tạo nên những vòng lặp khó “tìm lối ra”.

Bài viết này không nhằm xác định ai đúng - ai sai, mà đi tìm một câu hỏi sâu hơn:

Vì sao xung đột cứ lặp lại, dù con người đã hiểu quá nhiều về hậu quả của nó?

Từ đồng minh đến đối đầu: Khi lịch sử tích tụ “nghiệp”

Quan hệ Mỹ - Iran từng có thời kỳ hợp tác, nhưng dần chuyển sang đối đầu kéo dài hàng thập kỷ. Những lớp lịch sử chồng chất, từ can thiệp chính trị, trừng phạt kinh tế đến xung đột ủy nhiệm đã tạo nên “chuỗi **nhân - quả**” phức tạp.



Quan hệ giữa Mỹ và Iran đã trải qua hành trình đầy biến động - từ đối tác chiến lược trong Chiến tranh Lạnh đến đối đầu căng thẳng kéo dài. (Nguồn: National Security Archive)

Quan hệ hai nước “đã bước sang một chương mới - trực diện hơn, khó lường hơn và tiềm ẩn nhiều rủi ro hơn bất kỳ giai đoạn nào trong hơn 60 năm qua”.

“Biến cố” Mỹ - Iran không phải là “khủng hoảng nhất thời”, mà là tiến trình kéo dài từ đồng minh thân cận đến “kẻ thù không đội trời chung”.

Sự kiện cuối tháng 02/2026, khi Mỹ và Israel tiến hành các đợt không kích quy mô lớn vào Iran, được xem là bước leo thang nghiêm trọng nhất trong nhiều năm. Những mục tiêu bị tấn công không chỉ là cơ sở hạt nhân, mà còn bao gồm cả hệ thống quân sự và mạng lưới ảnh hưởng khu vực.

Nhìn theo logic chính trị, đó là hệ quả của cạnh tranh chiến lược. Nhưng nhìn từ lăng kính Phật giáo, đó là quả của một chuỗi nhân đã tích lũy từ lâu.

Phật giáo không xem “nghiệp” như một định mệnh cứng nhắc, mà là:

- + Sự tích tụ của hành động
- + Sự lặp lại của nhận thức
- + Và sự kéo dài của những phản ứng chưa được chuyển hóa.

Trong trường hợp này, lịch sử quan hệ Mỹ - Iran giống như một dòng nghiệp tập thể:

- + *Can thiệp* → *mất niềm tin*
- + *Trừng phạt* → *phản kháng*
- + *Đối đầu* → *củng cố thù địch*.

Mỗi hành động đều có nguyên do để biện minh.

Nhưng khi các lý do ấy chồng chất qua thời gian, chúng tạo thành một quán tính xung đột, nơi hiện tại không còn tự do lựa chọn, mà bị dẫn dắt bởi quá khứ.

Khi quyền lực vận hành bằng “tam độc”

Năm 2026 đánh dấu một bước ngoặt đặc biệt nguy hiểm khi xung đột leo thang thành các cuộc tấn công trực tiếp.



Quan hệ Mỹ-Iran bước sang một giai đoạn đặc biệt nguy hiểm trong năm 2026, khi căng thẳng leo thang thành các cuộc tấn công quân sự trực tiếp. (Nguồn: Asia Society)

Điểm đáng suy ngẫm không nằm ở việc xung đột xảy ra, mà ở cách nó vận hành. Các phân tích quốc tế cho thấy, mỗi bên đều theo đuổi những mục tiêu chiến lược rõ ràng:

- + Mỹ tìm cách làm suy yếu toàn diện năng lực và ảnh hưởng khu vực của Iran

+ Iran triển khai chiến lược kéo dài xung đột và sử dụng chiến tranh bất đối xứng để đối phó.

Nhìn bề ngoài, đây là những tính toán hợp lý trong chính trị. Nhưng dưới góc nhìn Phật học, chúng phản ánh một điều sâu hơn: Quyền lực hiện đại vẫn đang vận hành trên nền tảng của “**tham - sân - si**”.

+ *Tham (lobha)*: Không chỉ là tài nguyên hay lãnh thổ, mà là quyền lực ảnh hưởng, ai định hình trật tự khu vực, ai kiểm soát cuộc chơi.

+ *Sân (dosa)*: Không chỉ là giận dữ, mà là cơ chế trả đũa được hợp thức hóa, nơi bạo lực trở thành “phản ứng cần thiết”.

+ *Si (moha)*: Nguy hiểm nhất, khi các bên tin rằng “tăng cường sức mạnh sẽ tạo ra an ninh”, trong khi thực tế lại làm gia tăng bất ổn.

Khi “sân” (giận dữ tập thể) được hợp thức hóa bằng lý do chính trị, đó không còn là cảm xúc cá nhân, mà trở thành cơ chế vận hành của cả hệ thống quyền lực.

Và, nghịch lý ở đây: Càng tìm cách kiểm soát xung đột bằng sức mạnh, con người càng làm nó vượt khỏi tầm kiểm soát.

Đây chính là biểu hiện của vô minh trong cấp độ hệ thống, không còn là sai lầm cá nhân, mà là sai lầm được tổ chức hóa.

Từ diễn biến trên, ba kịch bản được đưa ra cho Trung Đông:

1) Leo thang toàn diện.

2) Đối đầu có kiểm soát.

3) Quay lại đàm phán.

Dưới góc nhìn Phật giáo, đây không chỉ là kịch bản chính trị, mà là ba trạng thái **tâm thức**:

Kịch bản	Tâm thức chi phối	Hệ quả
Leo thang	Sân hận cực đoan	Hủy diệt
Kiểm soát	Toan tính - chấp ngã	Căng thẳng kéo dài
Đàm phán	Tỉnh thức - giảm chấp	Cơ hội chuyển hóa

Phật giáo không phủ nhận thực tế xung đột, nhưng luôn nhấn mạnh: Chuyển hóa bắt đầu từ nhận thức, không phải từ sức mạnh quân sự.

Vòng luân hồi của quyền lực: Có thể dừng lại?

Sau các đợt không kích, Iran đã triển khai đáp trả bằng nhiều hình thức, từ lực lượng chính quy đến các mạng lưới liên kết trong khu vực. Điều này làm xung đột không chỉ dừng lại ở hai quốc gia, mà lan rộng thành một cấu trúc đối đầu phức tạp.



Hình ảnh được tạo bởi AI

Đây chính là luân hồi trong hình thái chính trị: Hành động → phản ứng → leo thang → tái cấu trúc xung đột → tiếp tục hành động.

Vòng lặp này không khác gì luân hồi (samsara) ở cấp độ xã hội.

+ Không có bên nào thực sự “chiến thắng”

+ Chỉ có khổ đau được chuyển từ phía này sang phía khác.

Ngay cả những hệ lụy như biến động năng lượng, bất ổn khu vực hay khủng hoảng nhân đạo cũng là “quả” của chuỗi nhân đã gieo từ trước

Không bên nào muốn chiến tranh toàn diện. Nhưng mỗi bên đều thực hiện những bước đi khiến chiến tranh trở nên gần hơn.

Phật giáo gọi đó là “hành” (saṅkhāra), những phản ứng có điều kiện, lặp đi lặp lại, tạo thành chuỗi không dứt.

Câu hỏi đặt ra là: **Liệu có thể có “Trung đạo” trong địa chính trị?**

Thực tế cho thấy, các nỗ lực đàm phán vẫn tồn tại song song với chuẩn bị quân sự. Nhưng chính điều này lại phản ánh một nghịch lý khác: Đàm phán trong khi chuẩn bị chiến tranh. Hòa bình trong khi duy trì răn đe.

Trung đạo, trong nghĩa sâu của Phật học, không phải là đứng giữa hai cực. Mà là vượt khỏi logic của hai cực.

Điều đó đòi hỏi:

- + *Không tuyệt đối hóa lợi ích quốc gia.*
- + *Không đồng nhất an ninh với sức mạnh quân sự.*
- + *Không xem “đối phương” như một thực thể cố định.*

Nhưng đây cũng chính là điều khó nhất trong chính trị hiện đại.

“Kinh điển Phật giáo có dạy: “Hận thù không thể dập tắt bằng hận thù”.

Trong bối cảnh Mỹ - Iran, điều này không phải là lý tưởng xa vời, mà là một thực tế: + Mỗi bên đều mang nỗi sợ riêng + Mỗi bên đều tin mình “đúng” + Và chính điều đó khiến xung đột kéo dài.

Khi nhìn sâu hơn, “kẻ thù” thực sự không phải là quốc gia khác, mà là: Vô minh, Sợ hãi và Chấp ngã tập thể”.

Thay lời kết: Khi nào vòng lặp sẽ dừng lại?

Xung đột Mỹ - Iran có thể còn kéo dài. Các kịch bản leo thang hay kiểm soát đều đã được tính đến.

Nhưng có một điều ít được nói đến: Nhân loại không thiếu giải pháp, chỉ thiếu sự chuyển hóa trong nhận thức.

Nếu quyền lực tiếp tục vận hành trên nền tảng của sợ hãi và chấp ngã, thì mọi thỏa thuận chỉ là tạm thời, mọi hòa bình chỉ là khoảng lặng giữa hai lần xung đột.

Phật giáo không đưa ra giải pháp chính trị cụ thể. Nhưng đưa ra một cảnh báo rất rõ: Không có xung đột nào kết thúc, nếu tâm thức tạo ra xung đột vẫn còn nguyên vẹn.

Vì vậy, câu hỏi không chỉ dành cho Mỹ hay Iran: “Liệu nhân loại, với tất cả trí tuệ và lịch sử của mình có đủ tỉnh thức để không lặp lại chính những sai lầm mà

mình đã hiểu rất rõ hay chưa?”

Tác giả: **Thường Nguyên**

* **Chú thích:** *Bài viết thể hiện góc nhìn riêng của tác giả.*

Nội dung tham khảo: Bài viết “Quan hệ Mỹ-Iran: Từ đồng minh đến đối đầu và bước ngoặt nguy hiểm năm 2026”. Nguồn link: <https://baoquocte.vn/quan-he-my-iran-tu-dong-minh-den-doi-dau-va-buoc-ngoat-nguy-hiem-nam-2026-370525.html>